

УДК: 624.1: 332.54

В.О. Величко

*Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, Харків***АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА «РЕЙДЕРСЬКУ ПРИВАБЛИВІСТЬ» ПІДПРИЄМСТВ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ**

Метою статті є виявлення факторів, які впливають на формування «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу (ПЕК).

У результаті дослідження визначена географія рейдерських атак, виявлено фактори, які впливають на «рейдерську привабливість» і встановлено, що найбільший вплив на представлений показник здійснюють фінансово-економічні та господарські фактори і рівень ефективності функціонування силових структур.

Ключові слова: *Паливно-енергетичний комплекс, інформаційно-аналітичне забезпечення, рейдерство, «рейдерська привабливість».*

Вступ

У сучасних умовах проблема рейдерства на промислових підприємствах у цілому та підприємствах паливно-енергетичного комплексу, зокрема, поглиблює негативні процеси, які відбуваються у державі. Нажаль, за роки незалежності України не сформоване єдине інформаційно-аналітичне забезпечення щодо протидії рейдерству.

Виявленням факторів, що впливають на здійснення рейдерства, забезпеченням його протидії, займаються вчені: Б. Головкін, Г. Дарнопих, І. Христин [1], А. Гриценко [2], Л. Гусак [3], В. Дементьев [4], В. Єрмолаєв [5] та ін.

Мета та завдання статті

Метою статті є виявлення факторів, які впливають на формування «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу.

У рамках дослідження для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

- охарактеризувати теоретичні положення та визначити практичні аспекти щодо факторів, які впливають на «рейдерську привабливість»;
- виявити фактори, що забезпечують «рейдерську привабливість» підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- визначити рівень впливу факторів на «рейдерську привабливість».

Виклад основного матеріалу дослідження

За останні роки зростає проблема рейдерства на вітчизняних підприємствах. Так, здійснення найбільших рейдерських атак у 2015 р. на суб'єкти підприємницької діяльності реалізовано радикальними засобами, зокрема, із застосуванням зброї та відповідних осіб. Поряд з цим, економічні

та юридичні аспекти щодо рейдерства мають другорядний характер, що віддзеркалює існуючі умови функціонування держави та суспільства.

Слід зазначити, що географія рейдерських атак охоплює всю територію України. Так, для Західного регіону кількість рейдерських атак складає – 7 (10,3%), для зони антитерористичної операції та Криму – 10 (14,7%), для Східного регіону – 11 (16,2%), для Південно-Східного регіону – 19 (27,9%), для Центрального – 21 (30,9%). Отже, найбільша їх кількість відноситься до Центрального та Південно-Східного регіонів, що пов'язано із привабливістю об'єктів для рейдерства та відповідними умовами для її реалізації. Поряд з цим, це явище характерно для всіх регіонів України, що потребує здійснення відповідних дій, особливо у частині формування інформаційно-аналітичного забезпечення й розробки механізмів його реалізації.

У результаті дослідження встановлено, що проблемі рейдерства за січень-лютий 2015 р. в Україні присвячено від 251 до 419 інформаційних повідомлень, у зоні уваги рейдерів знаходилось від 13 до 24 об'єктів [6].

Найбільш привабливими сферами для здійснення рейдерства є:

- паливно-енергетична;
- харчова промисловість;
- лотерейна діяльність.

У паливно-енергетичному комплексі, на думку експертів, найбільш привабливою сферою щодо здійснення рейдерських атак є нафтогазова (46,4%) та електроенергетика (37,3%) (рис. 1) [1, с. 84]. Вугільна галузь знаходиться на низькому рівні. Такий розподіл обумовлений сучасними умовами господарювання України, недосконалою системою формування протидії злочинності, привабливістю та результативністю функціонування нафтогазової та електроенергетичної сфер, зростання їх значущості у паливно-енергетичному комплексі. Зниження

привабливості вугільної галузі пов'язано із скороченням рівня ефективності її віддачі, впливом

антитерористичної операції, зовнішніх і внутрішніх факторів.

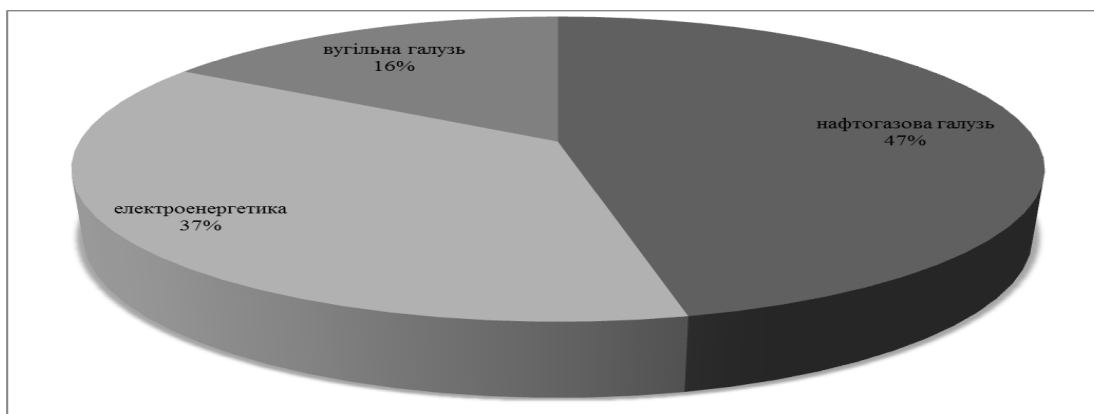

Рис. 1 – Розподіл галузей паливно-енергетичного комплексу за рівнем можливостей здійснення рейдерських атак

У паливно-енергетичному комплексі найбільш привабливими для злочинів є сфера господарської діяльності, службова діяльність знаходиться на другому місці, у сфері відносин із власністю на останньому місці. Такий розподіл характеризує напрями здійснення рейдерства, де особлива увага фокусується на господарській діяльності.

У сучасних економічних умовах відсутнє єдине інформаційно-аналітичне забезпечення щодо кількості та напрямів здійснення рейдерських атак й

їх наслідків у паливно-енергетичній сфері. На наш погляд, у цьому контексті особливого значення мають фактори, що впливають на «рейдерську привабливість» підприємств ПЕК.

Деякі науковці при визначення безпечових параметрів фокусують увагу на важливості функціональних складових у різних сферах діяльності економіки держави. Зокрема, П. Єрмолаєв визначає вплив представлених складових наступним чином:

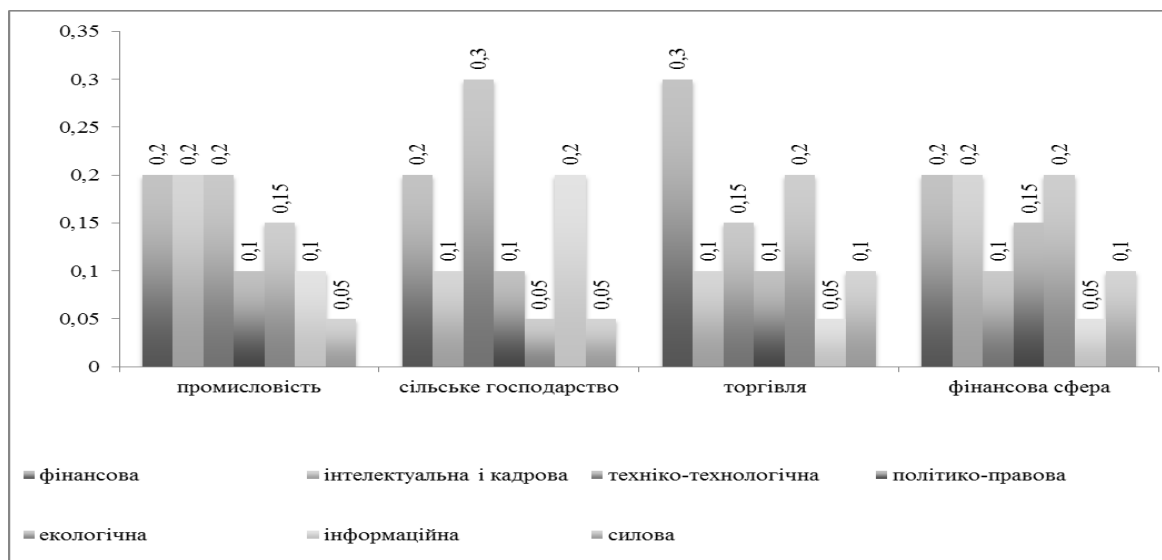

Рис. 2 – Рівень впливу функціональних складових на економічну безпеку підприємств [5]

У результаті аналізу визначено, що у сільському господарстві найбільший вплив на економічну безпеку здійснює техніко-технологічна складова, що обумовлено необхідністю забезпечення відповідною технікою та технологіями процес виробництва сільськогосподарської продукції. Значний вплив здійснюють фінансова та інформаційна складові. Якщо вплив першої

обумовлений створенням фінансового підґрунтя для здійснення сільськогосподарського виробництва, забезпеченням необхідними ресурсами, то значний вплив іншої складової є досить сумнівним, оскільки формування та використання інформаційних технологій та потоків не мають привалюючого значення у представленій сфері, навіть, порівняно із іншими галузями. На низькому рівні здійснюють

вплив інтелектуальна і кадрова, політико-правова, екологічна та силова складові. У цьому дослідженні виникають певні сумніви щодо визначення впливу складових економічної безпеки. Зокрема, слід вказати на силову складову, де заходи щодо протидії рейдерству мають суттєве значення, особливо при здійсненні захоплень земель і сільськогосподарських комплексів та об'єктів. Тому, значення силової складової при забезпеченні економічної безпеки, на наш погляд, повинно бути значно більшим.

У сфері торгівлі вплив функціональних складових має хвилеподібний характер. Так, фінансова складова, порівняно з іншими, суттєво впливає на економічну безпеку. Значний вплив також здійснює екологічна складова, що вносить певні сумніви у достовірність дослідження. При реалізації торговельних операцій, забезпеченні економічної безпеки торгових підприємств за останні роки значення екологічної складової зростає, проте вона не може суттєво вплинути на результативність їх діяльності.

Інші складові здійснюють низький вплив на економічну безпеку в сфері торгівлі:

- техніко-технологічна (0,15);
- інтелектуальна і кадрова (0,1);
- політико-правова (0,1);
- силова (0,1);
- інформаційна (0,05).

Такий розподіл вказує на те, що більшість складових економічної безпеки має низький вплив, причому більшість з них повинні суттєвіше впливати на формування й реалізацію безпекових процесів. Причому, як і в попередній сфері, силові параметри мають низькі значення, що нівелює, зокрема, рейдерський вплив на торгові підприємства. Слід вказати, що більшість експертів не приділяють значної уваги силовим складовим, до яких і відносяться параметри, що характеризують рейдерство.

У фінансовій сфері при забезпеченні економічної безпеки особлива увага приділяється фінансовій, інтелектуальній і кадровій, екологічній складовим. Поряд з цим, на низькому рівні здійснюють вплив:

- політико-правова (0,15);
- техніко-технологічна (0,1);
- силова (0,1);
- інформаційна (0,05).

У промисловості при формуванні та реалізації економічної безпеки підприємств особлива увага фокусується на фінансовій, інтелектуальній і кадровій й техніко-технологічній складових. Поряд з цим низьке значення силових параметрів свідчить про нівелювання їх впливу і не бажання експертів враховувати їх вплив при забезпеченні безпеки. У

цьому контексті слід вказати на те, що значення рейдерства в промисловості зростає, збільшується його вплив, що негативно віддзеркалюється на результативності функціонування підприємств галузі.

У сучасних наукових розробках не приділяється значна увага визначенню «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу, формуванню інформаційно-аналітичного забезпечення, реалізації відповідних механізмів. Лише в окремих наукових розробках вирішуються питання визначення економічних злочинів та можливості їх протидії. Зокрема, група авторів під керівництвом Б. Головкина виділяють об'єкти кримінальних злочинів у сфері паливно-енергетичного комплексу:

- система економічних відносин;
- технологічна;
- організаційна [1, с. 42].

Більшість авторів вказують на «напівкримінальний» розподіл власності у сфері паливно-енергетичного комплексу шляхом здійснення рейдерських атак. Зокрема, А. Гриценко визначає фактори рейдерства у представленому комплексі:

- багатоканальна система тінізації;
- корумпованість;
- олігархізація;
- механізми лобіювання інтересів відповідних осіб [2, с. 331].

Зростання «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу здійснюється шляхом отримання доходів за рахунок використання владних повноважень. У цьому контексті показовою є точка зору В. Дементьєва [4, с. 27], М. Зверякова [7, с. 12], які чітко вказують на процеси зрощування влади і бізнесу для вирішення представлених питань. На існування тінювих владних центрів, які сприяють, у тому числі, реалізації рейдерських атак на підприємства паливно-енергетичного комплексу відзначає В. Предборський [8, с. 235].

Одним із видів рейдерства проти держави у паливно-енергетичному комплексі є так звана приватизація. Зокрема, існуючі проблеми пов'язані із відсудженням трубопроводів внутрішнього розподілу газу та газорозподільних об'єктів, які фактично за останні десятиріччя приватизуються при наявності відповідної заборговани, що визначена Законом України «Про трубопровідний транспорт». Слід зазначити, що на сучасному етапі функціонує 55 акціонерних товариств з газопостачання і газифікації, в яких держава не має контрольного пакету акцій. Більш того у найбільших 13 облгазах кількість акцій, які належать державі не перевищують 51% [9, с. 2].

Факторами, що впливають на зростання «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу є:

- відсутність стратегічних напрямів розвитку паливно-енергетичного комплексу як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі;
- низький рівень застосування сучасних інструментів для функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу з боку державних інституцій;
- необґрунтована державна політика в сфері паливно-енергетичного комплексу;
- закритість паливно-енергетичного ринку, незавершеність здійснення ринкових перетворень у представленій сфері;
- складність взаємозв'язків між сферами паливно-енергетичного комплексу, їх протиріччя та значний вплив державних інституцій;
- непрозорість та невідповідність величини акціонерного капіталу і реального [4, с. 35].

Слід зазначити, що на зростання «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу впливає недосконалість системи нормативно-правового забезпечення та їх управління. На думку фахівців більшість нормативно-правових актів мають «рамковий або відсильний характер, що зумовлює правові колізії і обмеження правового регулювання внаслідок відсутності достатніх і завершених правових механізмів реалізації відповідних положень» [1, с. 120].

На створення підґрунтя щодо зростання «рейдерської привабливості» підприємств паливно-енергетичного комплексу впливає низький або, навіть, помилковий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення щодо стану й напрямів використання ресурсів. Так, за даними фахівців, більш ніж на 85% свердловин по видобутку нафти існують відхилення обсягів видобування від їх проектної потужності [10, с. 9].

Одним із факторів, що впливає на зростання «рейдерської привабливості» підприємств ПЕК є здійснення дій щодо їх банкрутства.

На створення умов щодо «рейдерської привабливості» підприємств ПЕК впливає низький рівень соціальної захищеності та матеріального забезпечення працівників.

На «рейдерську привабливість» підприємств ПЕК також впливають фінансово-економічні та господарські фактори:

- стан та рівень використання основних засобів і інших необоротних активів;
- рівень та ефективність роботи із дебіторською й кредиторською заборгованостями;
- рух грошових коштів;

- стан та рівень використання матеріальних запасів і інших оборотних активів;
- напрями формування власних коштів;
- джерела та ефективність використання кредитних ресурсів;
- рівень результативності та ефективності функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- рівень використання кадрового потенціалу та ін.

Реалізація рейдерських атак і, тим самим, зростання «рейдерської привабливості» підприємств ПЕК залежить від наявності та ефективності функціонування силових інституцій, які можуть протидіяти зовнішнім і внутрішнім негативним впливам. У сучасних економічних умовах на підприємствах паливно-енергетичного комплексу знижується значення силових інституцій, оскільки у повному обсязі не розроблена відповідна нормативно-правова база їх функціонування, багатоаспектність існуючих зв'язків, недосконалість системи управління, виникнення конфліктів інтересів, певна залежність силових структур.

На основі аналізу визначено, що найбільший вплив на «рейдерську привабливість» підприємств ПЕК здійснюють фінансово-економічні та господарські фактори і рівень ефективності функціонування силових структур, що обумовлено фокусуванням уваги експертів на економічних та фінансових параметрах, які характеризують стан й напрями розвитку компаній, можливості для протидії негативному впливу зацікавлених осіб.

Більшість інших факторів (недосконалість існуючої системи управління та нормативно-правової бази, вплив державних органів влади на підприємства паливно-енергетичного комплексу, зниження рівня безпеки та охорони праці, «непрозора» приватизація, недосконалість корпоративних відносин, корумпованість державних органів влади, олігархізація економіки, тінізація паливно-енергетичного комплексу) необхідно враховувати при формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству, здійсненні оцінки «рейдерської привабливості» і розробці відповідних управлінських дій.

Лобювання інтересів зацікавлених осіб, складність зв'язків між зацікавленими особами, що взаємодіють у паливно-енергетичному комплексі, низький рівень соціальної захищеності та матеріального забезпечення працівників, як фактори, що здійснюють найменший вплив об'єднуємо в єдину групу – стейкхолдерну, що відображає рівень і особливості взаємодії між різними групами зацікавлених осіб.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, у результаті дослідження сформовано інформаційно-аналітичне забезпечення для оцінки «рейдерської привабливості» й розробки управлінських заходів протидії негативним впливам, яке включає фактори, що відображають напрями, особливості функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу, соціально-економічні аспекти їх розвитку, взаємодію між різними групами зацікавлених осіб, рівень їх негативного впливу та можливостей реалізації роботи силового блоку.

Література

1. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христинич та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2013. – 248 с.
2. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований [Текст] / под ред. А. А. Гриценко. – Харьков : Форт, 2008. – 928 с.
3. Гусак Л. НАК «Нефтегаз Украины» – от процветающей компании к банкротству [Текст] / Л. Гусак // Щотижневик «2000». – 2010. – 20 серп. (№ 33), с. 2.
4. Дементьев В. В. Держава і регіони: чому немає згоди? (Институційний аспект) [Текст] / В. В. Дементьев // Екон. теорія. – 2010. – № 1. – С. 39–48.
5. Ермолаев В.П. Функціональний профіль економічної безпеки підприємства: методичні та прикладні аспекти / В.П. Ермолаев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnyy-profil-ekonomicheskoy-bezopasnosti-predpriyatiya-metodicheskie-i-prikladnye-aspekty>.
6. Моніторинг рейдерських атак в Україні за січень – лютий 2015р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Reyderstvo-doslidzhennya-UIRE.pdf>.
7. Зверяков М. Ліберальна ідея і модернізація економіки України [Текст] / М. Зверяков // Економіка України. – 2010. – № 7. – С. 11–12.
8. Предборський В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів [Текст] : монографія / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 614 с.
9. Гусак Л. НАК «Нефтегаз Украины» – от процветающей компании к банкротству [Текст] / Л. Гусак // Щотижневик «2000». – 2010. – 20 серп. (№ 33), с. 2.
10. Ісаченко С. Куди течуть нафтові ріки? [Текст] / С. Ісаченко // Уряд. кур'єр. – 2009. – 19 листоп. (№ 215), с. 9.

References

1. Golovkin, B. M., Darnopyh, G. Y., Khrystych, I. A. (2013). Crime in the energy sector of Ukraine: Criminological characteristics and prevention: monograph. *For the Society. Right*. 248.
2. Gritsenko, A. (2008). Institutional dynamics of architectonic and economic reforms. *Fort*. 928.
3. Husak, L. (2010). NAC "Naftogaz of Ukraine" - from a thriving company into bankruptcy. *Schotizhnevik "2000"*. 2.
4. . Dementev, V. V. (2010). Power i regioni: chomu Absent Zgoda? *Ekon. teoriya*. 39-48.
5. Ermolaev, V. P. Funktsionalny profil ekonomichnoi BEZPEKA pidpriemstva: metodichni that prikladni aspects. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnyy-profil-ekonomicheskoy-bezopasnosti-predpriyatiya-metodicheskie-i-prikladnye-aspekty>.
6. Monitoring raiding in Ukraine in January - February 2015. Retrieved from <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Reyderstvo-doslidzhennya-UIRE.pdf>.
7. Zveryakov, M. (2010). Liberal idea and the modernization of Ukraine's economy. *Economics of Ukraine*. 11-12.
8. Predborskyu, V. A. (2005). Shadow Economy in the context of transformation processes. *Condor*. 614.
9. Husak, L. (2010). NAC "Naftogaz of Ukraine" - from a thriving company into bankruptcy. *Schotizhnevik "2000"*. 2.
10. Isachenko, C. (2009). Where the oil flowing river? *Government. Courier*. 9.

Рецензент: д.е.н., проф., завідувач кафедри ГІС, ОЗ та НМ ХНУМГ ім. О. М. Бекетова Мамонов К.А.

Автор: ВЕЛИЧКО Володимир Олександрович
Здобувач кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

**АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ЧТО ВЛИЯЮТ НА «РЕЙДЕРСКУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ»
ПРЕДПРИЯТИЙ ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА**

В.А. Величко

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова

Целью статьи является выявление факторов, влияющих на формирование «рейдерской привлекательности» предприятий топливно-энергетического комплекса (ТЭК).

В результате исследования определена география рейдерских атак, выявлены факторы, которые влияют на «рейдерскую привлекательность» и установлено, что наибольшее влияние на представленный показатель осуществляют финансово-экономические и хозяйственные факторы и уровень эффективности функционирования силовых структур.

Ключевые слова: *Топливо-энергетический комплекс, информационно-аналитическое обеспечение, рейдерство, «рейдерская привлекательность».*

**ANALYSIS OF FACTORS THAT AFFECT "RAIDER ATTRACTION"
BUSINESS FUEL AND ENERGY COMPLEX**

V. Velichko

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The article aims to identify factors influencing the formation of "raiding attractiveness" of the fuel and energy complex (FEC).

The study determined the geography of raider attacks, which cover the whole territory of Ukraine. The bulk of them belongs to the Central and South-Eastern regions, due to the attractive facilities for raiding and appropriate conditions for its implementation.

Factors that affect the "raider attractiveness" of the fuel and energy complex and found that the greatest impact on the reported figure engaged in financial-economic and economic factors and the level of efficiency of the security forces, due to the focus of attention of experts on economic and financial parameters that describe the state and trends of the companies opportunities to counter the negative impact of stakeholders.

Most other factors (inadequacy of the existing management and regulatory framework, influence public authorities on fuel and energy complex, reducing safety and health, "transparent" privatization, inadequate corporate relations, corruption of public authorities, oligarchization economy, shadow energy sector) should be considered when shaping the information and analytical support counter raiding, assessing "raiding appeal" and the development of appropriate management actions.

Key words: *Energy, information and analytical support, raiding, "raider appeal."*